Збудили його рано, разом зі сходом сонця. Від матері дістав спорий шматок хліба, на плечі закинув вереньку і погнав гуси. Не багато їх було. Стара глива гуска і двоє маленьких, зелених гусенят. На його щастя, цього року не вилізло більше. Глива була дуже поважна і спокійна, словом, — чесна гуска. Зате гусята не вдались у свою маму. То ставали, то вертали домів, то сходили з дороги. Вона гнівалася на них, сичала а навіть лопотала крильми. Гри-нуньо не мішався до них. Узагалі він не знав, нащо його так рано будять і на таке зимно висилають у поле, коли глива й без нього потрафила би піти, попасти себе і гусят і вернути до хати.

— Правда, глива? — спитав зовсім поважно. Але глива мовчала.

— Правда, глива? — повторив голосніше і цвігнув її батіжком. Глива злопотіла крильми, покрутила своєю довгою шиєю і закричала: Те, ге, ге?"

— А видиш, дурна гуска! — відповів Гринуньо і вже не питався більше, бо хотів спати. Він умів йти і спати. Замикав очі, підтягав вереньку аж на голову і уявляв собі, що спить. Ноги тим часом дріботали по зимнім веснянім болоті і приносили його над брід. Тут він підводив повіки і будився. Був певний, що виспався і спати не хоче.

Бродом називали річку, що в тім місці заледве сльозила по бруднім, болотнистім ложу. Береги мала на метр високі, вкриті муравою. За бродом було лишень кілька хат, що відскочили від села, а там ліс, поле і знову поле.

Глива з криком пустилася до броду, гусенята покотилися за нею. Гринуньо став над берегом. Був мало що більший від гливої, подібний до великої груди землі; сірий, мовчазливий, неповоротливий. Лишень очі світилися йому, як два великі вуглі. Та й тільки його, що тії очі, очі та й живіт надутий, як барабан.

Став він та й подивився докола. Сіро було, сіро й непривітно. Весна якось спізнилася. По болотах ходили голодні збіджені бузьки, по корчах сумно відзивалися птахи. Заскоро прилетіли. Гринуневі жаль стало тих птахів, і він хотів їм кинути хліба. Але не йшли до нього, тому їв сам.

Хліб був чорний, разовий, з муки, меленої на жорнах. Часто-густо між зуби попадався вістяк, а навіть і камінещ> дрібний, але Гринуньо не зважав на те. Навіть не погадав, що може бути кращий, петльований книш або колач. Де йому про це думати! Колись давніше приносили йому мамуня з гостини або з міста булку чи бублика. Але то колись. Тепер маленькій Маруні приносять, і то рідко. Чогось тепер білого хліба не видати, лише чорний, чимраз чорніший.

З'їв, який був, останок кинув між гуси і сів на беріг. Але на березі дув вітер, тому зсунувся нижче.

Тепер лишень у чоло йому дуло і стару татуневу шапку підносило. Насунув її аж на очі, веренькою обтулився, а нога взяв під себе. Почув зимно, але це не тривало довго. Чи він землю розігрів, чи земля його, досить що якось робилося немов тепліше; в груди, в руки. Про ноги він не дбав. Були вони у нього, як два приправлені патики. Тонкі, чорні, з великими пороздзявлюваними пальцями, з ірубою шкірою на підошві; більше подібні до пташачих нігтів, ніж до ніг людини. Ходив він ними так само добре по гострім камінні, як по шовковій траві, по гарячім піску, як по холоднім болоті; навіть стерня у жниво не робили йому ніякого болю.

Скулився і думав. Думав про те, як довго він гонить ід гуси та як довго буде гонити. Хотів навіть числити, але вмів лишень до п'яти і не знав добре, чи вівторок приходить по середі, чи середа по вівторку. Та й що тут багато числиш? Гонить від свят, а буде гонити дога, доки Мару-ня не підросте. А Маруня чогось ані руш не хоче рости. Мудра нівроку! Та все-таки колись вона мусить підрости, атоді він накине на неї вереньку, а сам піде до іншої роботи. А може, до школи ходитиме?.. Таки так; трохи буде яку іншу роботу робити, а трохи буде ходити до школи..* Що таке школа — Гринуньо не знав. Видів її лиш ізверху, а всередині ніколи не

був. Зверха нічого собі. Привітненька. 1 дзвінок має. Боже милий! Яка-то десь розкіш дзвонити! Але де йому про це думати? То лишень старшим школярам дозволяють деколи пан навчитель дзвонити, та й то лиш тоді, як сторожа Стаха пошлють із школи. В школі тій, як чути, часом б'ють, кажуть клячати, руки вгору держати. То Гринуневі не дуже подобалось. На бійку він не був ласий. І без школи всі його били... Овва! Хай б'ють. Або-то його болить? Колись боліло, а тепер ні. Лишень мамуня якось тут, як збив поливану мищину, як штовхнула його в бік, то таки почув. 1 донині чує...

Та най там. Підросте Маруня, інакше буде. Але коли вона підросте, коли то буде?

Тут Гринуньо аж задумався і не знав, чого йому страшно стало. Немов уперше почув те їдке зимно, ту самоту тиху, всю свою нужду. Та зараз і погадав собі: "Чого боятись? Та ж то день! Ще трохи та й прийду додому, мамуня насиплять у миску борщу і м'ятої бульби, потім спати, а завтра знов пожене гуси отут, на те саме місце, над брід". Глипнув, і той брід прийшов йому так, якби його не мав ніколи видіти, ніколи. І Гринуневі стало жаль.

Та почуття жалю не тривало довго, уступила місце почуттю болю.

Гринуня не раз боліло, але не так, як у ту хвилину. Його здавило під грудьми так, якби йому хто руку тамки всунув і вхопив, що там є, і держав, і давив. А тут його страх якийсь невідомий обхопив, страшенний страх. "Може, болячка?"

"Болячка" в уяві Гринуня, то було щось найстрашніше, що лишень може бути. Навіть смерті він не боявся*

Що смерть! Худа, як Стецева Палагна, з вищиреними зубами, з ясною косою. Ходить собі і косить. Прийде до чоловіка, шах, та й спокій. Він

видів ту смерть під церквою на образі, а Стецева Палагна то-таки недалеко від них мешкає. Нема чого боятися.

Але "болячка", о, то погане!

Зелена, як ропуха, з качачим писком, із котячими очима. Дуже погана. Одна Горпина-ворожбитка вміє її виганяти з середини. "Лиши мене, — проситься болячка. — Десяте твоє покоління оминати буду, тільки лиши".

Л Горпина своє: вилази та вилази! І часом вона вилізе, а часом ні. Є така, що вилізе, а є така, що ні.

З їх Гилька то-таки не хотіла, хоч який був, корець пшениці брав; а "вона" його взяла.

Гринуньо тямить. То було тамтого року, на весну, в орання. Захорував Гилько, покликали Горпину, поклали його на вослін посеред хати і — виходи! То дуже смішно було.

Гилько кричав, а Горпина його місила, як тісто в діжі. Він видирався, його тримали, він іще дужче видирався, його ще дужче держали, Горпина ще гірше місила, вже не руками, але колінами, а він іще гірше кричав. А далі перестав, посинів і захарчав. Тоді Гринуневі зробилося страшно. Він утік із хати в город і від тої пори боїться "болячки".

А назавтра було по Гилькові...

Чи не болячка?

Він почув, що його зуби дзвонять, руки і ноги трясуться, а голова ходором ходить. Дивиться він на річку, а там, де була річка, там тепер мурава, а мурава там, де річка, а потім наперeміну, та й знов наперeміну, та й знов, та й знов.

Що тут почати? Авжеж нічого, лиш займати гуси та й вертати додому.

Насилу доволікся до хати, а мати ну ж до нього: "А що ти, — каже, — сякий-такий сину, та так скоро гуси приганяєш! Та я з тебе вижену душу!"

Але якось не треба було виганяти, сама вийшла. Та так, як би їй було жаль того нужденного тіла, виходила звільна, помалу.

Конав Гринуньо щось три дні. Приходили сусіди, приходили жінки, жалували, потішали, але не радили ніяк. "Таке йому від Бога прийшло, — казали, — и та й шлюс".

Баба Горпина казала, що болячка, але виганяти не хотіла, бо замалий, та й нема як.

— От, коби Бог скорше забрав, бо завада в хаті. Та Бог не забирав.

— Таке мале, — говорили жінки, — а такої сили багато.

— То через неї, через маму... — доповідали стиха. — То на неї кара.

Говорили, доповідали, а дальше врадили по кривого федорка послати, що в крилосі співав, і в Почаєві був1, і святі листи читав.

Нехай, казали, прийде та прочитає лист Божий, та най бддна душа християнська не мучиться.

Прийшов Федорко, прочитав лист Божий, і душа християнська сконала.

Надворі як на те було тепло, журчав потік на броді, розвинулися верби коло броду, а хлопці поробили собі з них дудки і грали. А Гринуньо не чув уже того грання.

*

Дійшло опісля до Гринуневої мами, що на неї недобрі люди говорили, що нібито через її гріхи не міг покійний сконати; і їй було дуже прикро.

Таж вона його так любила! Одного його мала! А що вмер, — то така воля Божа, а що гуси гонив, — то мусив, бо мусив. Хто мав за нього гонити?.. Так-то все... Де що на світі, все на маму, ах, усе на маму!